

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa o stave a úrovni uplatňovania princípu rovného prístupu k vzdelávaniu pri prijímaní žiakov do špeciálnej základnej školy v školskom roku 2016/2017 v Slovenskej republike

Základné údaje o škole a žiakoch

Štátna školská inšpekcia vykonala tematické inšpekcie s cieľom zistiť stav a úroveň uplatňovania princípu rovného prístupu k vzdelávaniu pri prijímaní žiakov do **špeciálnej základnej školy (ŠZŠ)** v **28 ŠZŠ** v 7 krajoch Slovenskej republiky (Bratislavskom, Trnavskom, Nitrianskom, Banskobystrickom, Trenčianskom, Žilinskom, Košickom), čo predstavuje **14,3 %** všetkých ŠZŠ. Z nich bolo 27 plnoorganizovaných a 1 neplnoorganizovaná škola. V Bratislavskom kraji boli kontrolované 3 ŠZŠ, v Trnavskom kraji 6 škôl, v Nitrianskom kraji 2 školy, v Banskobystrickom kraji 6 škôl, v Trenčianskom kraji 3 školy, v Žilinskom kraji 6 škôl a v Košickom kraji 2 školy. Všetky školy boli štátne, z nich boli 2 s vyučovacím jazykom slovenským a 2 s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským. V kontrolovaných školách bolo spolu **2 085** žiakov v 297 triedach, **1 126** z nich sa vzdelávalo v prípravnom až 4. ročníku, na ktoré bola inšpekčná činnosť zameraná. Školy mali 18 elokovaných pracovísk. Z kontrolovaného počtu žiakov prijatých za posledných 5 rokov (prípravný až 4. ročník) bolo **803** žiakov vzdelávaných podľa variantu A (ľahký stupeň mentálneho postihnutia), **101** podľa variantu B (stredný stupeň mentálneho postihnutia), **138** podľa variantu C (ťažký alebo hlboký stupeň mentálneho postihnutia) a **84** žiakov sa nevzdelávalo podľa vyhraného vzdelávacieho variantu (štruktúrované učenie¹ alebo kombinácia variantov) - tab. 1. Zo všetkých žiakov bolo **76** s viacnásobným postihnutím, **817** žiakov z marginalizovanej rómskej komunity (MRK) a **468** postupujúcich podľa individuálneho vzdelávacieho programu (IVP). Žiakov, ktorí navštevovali školský klub (ŠKD) bolo **600**, z toho **154** žiakov pochádzalo z MRK. Mimo územia Slovenskej republiky (SR) plnilo povinnú školskú dochádzku **5** žiakov. Výchovu a vzdelávanie zabezpečovalo **529** zamestnancov školy, z toho **386** učiteľov, **60** vychovávateľov, **64** asistentov učiteľa pre žiakov so zdravotným znevýhodnením, **2** asistenti vychovávateľa a **17** odborných zamestnancov, z ktorých bolo 6 špeciálnych pedagógov (2 z nich boli zároveň učiteľia), 5 psychologovia, 4 logopédi, 1 liečebný pedagóg a 1 rehabilitačný pracovník.

Tab. 1 Počet žiakov podľa jednotlivých špecifik

Špecifiká žiakov	Počet
Vzdelávaní podľa variantu A	803
Vzdelávaní podľa variantu B	101
Vzdelávaní podľa variantu C	138
Nezaradení do vzdelávacích variantov	84
Spolu	1 126
Z toho	
• Viacnásobne postihnutí	76
• Vzdelávaní podľa IVP	468
• Pochádzajúci z MRK	817

¹ učenie, ktoré sa opiera o princípy kognitívno-behaviorálnej terapie vhodné u detí s poruchou autistického spektra, hyperaktivitou, narušenou komunikáciou a ťažším typom mentálneho postihnutia. Štruktúrované učenie (usporiadanie času, činnosti a prostredia) rešpektuje individualitu, zvláštnosti v správaní, vývojovú úroveň i mentálnu úroveň každého dieťaťa.

Prijímanie žiakov do školy

Žiaci boli do ŠZŠ prijímaní na základe ich stanoveného zdravotného znevýhodnenia (ZZ) po diagnostických vyšetreniach zameraných na zistenie ich špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb (ŠVVP) vykonaných zariadením výchovného poradenstva a prevencie. Riaditelia kontrolovaných subjektov rozhodli takto po písomnej žiadosti zákonných zástupcov, písomnom vyjadrení školského zariadenia výchovného poradenstva a prevencie a s informovaným súhlasom zákonných zástupcov o špecifikách výchovy a vzdelávania v ŠZŠ a o možnostiach ďalšieho vzdelávania po jej absolvovaní. Súčasťou **dokumentácie** prijatých detí, vrátane rozhodnutí o prijatí, boli vypracované návrhy na vzdelávanie žiakov so ŠVVP v špeciálnej škole (Návrh), správy z psychologického a špeciálnopedagogického vyšetrenia, podľa potreby správy odborných lekárov, rozhodnutia riaditeľa školy o oslobodení od povinnosti dochádzať do školy alebo od vzdelávania sa v niektorých predmetov, odporúčania praktického lekára pre deti a dorast v prípade určitého oslobodenia. Niektorí žiaci mali vypracované IVP odporúčané centrom špeciálno-pedagogického poradenstva (CŠPP). Pedagogická dokumentácia a ďalšia dokumentácia škôl boli vedené na tlačivách podľa vzorov schválených a zverejnených ministerstvom školstva. Triedne knihy, triedne výkazy a Návrhy boli s nedostatkami v úplnosti² a jednotnosti vyplnenia, v nejednotnosti uvádzania názvu školy a v chybnom uvádzaní roku povinnej školskej dochádzky v prehľade žiakov. Časť údajov³ nebola vedená trvalým spôsobom, len ceruzou. Nedostatky vo vedení pedagogickej a ďalšej dokumentácie žiakov boli dôsledkom nižšej miery kontrolnej činnosti s dopadom na ich úplnosť a súlad s inými dokumentmi školy. O povolení individuálneho vzdelávania rozhodli riaditelia v rámci oslobodenia od povinnosti dochádzať do školy, v niektorých prípadoch tieto rozhodnutia neboli podložené žiadosťami zákonných zástupcov a vyjadrením sa lekára. V jednom nebolo ani vydané, napriek tomu škola žiakovi poskytovala vzdelávanie v rozsahu 2 hodín týždenne na základe odporúčania CŠPP. Individuálne vzdelávanie žiakov sa zaznamenávalo do Záznamu o individuálnej špeciálnopedagogickej starostlivosti a o individuálnom vzdelávaní žiaka oslobodeného od povinnosti dochádzať do školy, v jednej škole⁴ bez uvedenia vyučovacích predmetov a s nezrovnalosťou v dátumoch realizovaného vzdelávania. Individuálne vzdelávaní žiaci v inej škole⁵ nemali vypracovaný IVP s určením vyučovacích predmetov, vymedzeným obsahom ich vzdelávania a spôsobom hodnotenia. Poznámky v katalógových listoch a doložky vysvedčení často nekorešpondovali s príslušným metodickým pokynom na hodnotenie žiakov s mentálnym postihnutím. **Prijímanie žiakov** v kontrolovaných subjektoch sa realizovalo vo väčšine subjektov v súlade s príslušnými právnymi predpismi. V niekoľkých prípadoch boli **nedostatočne výpovedné závery psychologických správ** vzhľadom na oprávnenosť vzdelávania v ŠZŠ. Z odborných posudkov prizvaných odborníkov z praxe vyplynulo, že správy nemali odporúčanú štruktúru, aká sa požaduje z diagnostického vyšetrenia. Chýbala najmä kvalitatívna analýza výsledkov testovania žiaka, aktuálne zhodnotenie jeho intelektovej úrovne a deficitov v oblasti poznávacích procesov, čo by preukázateľne potvrdzovalo ZZ žiakov a správnosť ich zaradenia. Z niektorých správ nebolo jasné, aké diagnostické techniky boli použité, chýbali záznamové hárky, protokoly z použitých psychodiagnostických metód. Mnohé z nich používali zastaranú alebo rozporuplnú terminológiu (konštatovanie

² v triednych výkazoch/katalógových listoch chýbali poznámky o variante vzdelávania, o vzdelávaní žiaka podľa IVP; v Návrhu chýbala národnosť a štátna príslušnosť, nacionálie, adresa, zamestnanie a kontakt na zákonného zástupcu žiaka, miesto narodenia žiaka, dátum a meno osoby, ktorá záznam vykonala, absencia záznamu o oslobodení žiaka od povinnosti dochádzať do školy, dátum prerokovania Návrhu v pedagogickej rade, meno osoby, ktorá návrh podala, dátum vykonania záznamov a vloženia príloh, neúplné hodnotenie a absencia vymeškaných hodín, nevyznačenie súhlasu alebo nesúhlasu zákonného zástupcu s formou vzdelávania;

³ počet vymeškaných hodín, prehľad o prospechu a rok školskej dochádzky

⁴ ŠZŠ - Speciális Alapiskola, Úzka 4, Želiezovce

⁵ ŠZŠ, Hlavná 157, Hurbanovo – Zelený Háj

podpriemernej úrovne so záverom „mentálna retardácia, hraničné pásmo ľahkej duševnej zaostalosti“), v dátumoch vyšetrení boli nezrovnalosti. Niekedy závery opisovali len prejavy správania dieťaťa v konkrétnych situáciách bez stanovenia úrovne intelektu alebo odmietanie spolupráce. Do 1 ŠZŠ⁶ boli prijatí 3 žiaci len na základe suspektného ľahkého mentálneho postihnutia diagnostikovaného v centre pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (CPPPaP) v rámci skupinového posúdenia školskej spôsobilosti. V správach jednotlivých škôl sa často vyskytovali závery identické pre viacerých žiakov, veľmi stručné a prepojené na informáciu málo podnetného rodinného prostredia (sociálna retardácia, komunikácia v rómskom jazyku, nižšia stimulácia v predškolskom období, romosubkulturálne prostredie)⁷. Niektoré závery neuvádzali kompletnú diagnózu s pridruženými postihnutiami v zmysle špeciálnopedagogického obrazu, záver vykazovali len v znení odporúčania formy vzdelávania. Často chýbali odporúčania pedagógom ako aj zákonným zástupcom. Nedostatky sa týkali aj **chýbajúcich správ z psychologického vyšetrenia**. Často sa preukázalo ako opodstatnené ďalšie preskúmanie dokumentácie týchto žiakov v ČŠPP, ktoré ich evidovali vo svojej starostlivosti a viedli osobné spisy. Vyskytli sa aj správy, ktoré nejednoznačne potvrdzovali mentálne postihnutie žiakov, opisovali čiastkové výkony žiakov a potvrdzovali aj ich znížený intelekt, avšak z dôvodu použitia **nepostačujúcich alebo nevhodných psychodiagnostických metódik** bolo týmto žiakom školskou inšpekciou nariadené rediagnostické vyšetrenie. Do skupiny žiakov, ktorým bola nariadená rediagnostika spadali aj žiaci, obyčajne ľahkého mentálneho postihnutia, ktorým nebola vykonaná potrebná kontrolná diagnostika po 1. roku plnenia povinnej školskej dochádzky alebo bola nevhodne načasovaná (často už v 1. polroku). U všetkých týchto žiakov sa v doposiaľ realizovaných rediagnostikách mentálne postihnutie potvrdilo. Osobitným prípadom porušenia právnych predpisov v oblasti prijímania detí do ŠZŠ bolo ich **prijímanie do prípravného ročníka pred dovŕšením 6. roku veku**. V 1 ŠZŠ⁸ bolo takto neoprávnene vzdelávaných v prípravnom ročníku 15 žiakov. Štyria z nich boli dokonca prijatí v polroku školského roka. Z dôvodu ich prijatia do prípravného ročníka pred dovŕšením 6. roku veku a v spojitosti s ich ZZ došlo k znevýhodneniu týchto detí, o čom svedčí aj fakt, že niekoľko takto prijatých detí opakovalo prípravný alebo prvý ročník.

Obsah vzdelávania

Vypracované **školské vzdelávacie programy** (ŠkVP) v sledovaných školách vychádzali zo vzdelávacích programov (VP) pre žiakov s ľahkým, stredným a ťažkým alebo hlbokým stupňom mentálneho postihnutia. Štruktúra ŠkVP bola vo väčšine škôl v súlade so školským zákonom a v súlade s cieľmi výchovy a vzdelávania, ktoré zodpovedali zameraniu škôl. Vlastné ciele výchovy a vzdelávania nemala vypracované 1 ŠZŠ⁹. Vo svojom obsahu ŠkVP zohľadňovali **špecifiká** podmienok výchovy a vzdelávania žiakov s mentálnym postihnutím. Špecifiká výchovy a vzdelávania boli diferencované a rozpracované pre vzdelávací variant A/B/C, pre žiakov s autizmom s mentálnym postihnutím a pre žiakov z MRK. Osobitosti a podmienky výchovy a vzdelávania žiakov malo zapracovaných 40 % ŠZŠ. Podmienky vzdelávania žiakov zo SZP boli v ŠkVP zúžené len na oblasť zabezpečenia materiálnych potrieb a spolupráce so zákonnými zástupcami i kuratelou. V 2 ŠZŠ¹⁰ bolo v ŠkVP zapracované aj zriadenie prípravného ročníka v prípade potreby, sprístupnenie miestnosti v popoludňajších hodinách na vypracovávanie domácich úloh pod dozorom a za pomoci asistentky učiteľa, prispôsobenie organizácie vyučovania a široká ponuka záujmových

⁶ ŠZŠ, Hutníkov 302, Žiar nad Hronom

⁷ ŠZŠ, Pomlejská 1, Šamorín; ŠZŠ s MŠ, M. R. Štefánika 38, Hlohovec; ŠZŠ, Kollárova 21, Holič; Spojená škola, Valova 40, Piešťany; ŠZŠ, Gen. Svobodu 1273/73, Partizánske; ŠZŠ, Pribinova 16/1, Malacky

⁸ ŠZŠ, Pribinova 16/1, Malacky

⁹ ŠZŠ – Speciális Alapiskola, Úzka 4, Želiezovce

¹⁰ ŠZŠ, Obrancov mieru 879/9, Detva; ŠZŠ, Mládežnícka 3, Brezno

útvárov. V niektorých školách osobitosti práce so žiakmi zo SZP zapracované nemali, ale vzhľadom na vysoký počet žiakov z MRK a SZP vyvíjali aktivity na zlepšenie spolupráce so zákonnými zástupcami, na zlepšenie školskej dochádzky, zapájali sa do projektov na zlepšenie materiálno-technických a personálnych podmienok pre žiakov zo SZP, na rozvíjanie ich sociokultúrnych návykov, zúčastňovali sa kontinuálnych vzdelávaní. **Učebné plány** zväčša akceptovali rámcový učebný plán ŠVP, teda týždenný počet hodín, časovú dotáciu predmetov a zaradenie vyučovacích predmetov do vzdelávacích oblastí. Zaradenie predmetov do vzdelávacích oblastí učebného plánu neakceptovali 2 ŠZŠ¹¹. Učebný plán 1 ŠZŠ¹² pre žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia nebol v súlade s rámcovým učebným plánom. Učebné plány inej školy¹³ nekorešpondovali s rozvrhom hodín nereformných ročníkov, absentovali pre triedu s vyučovacím jazykom maďarským. Poznámky k učebnému plánu, ktoré by zahŕňali vlastné podrobnosti organizácie vyučovania s prihliadnutím na osobitosti žiakov so ZZ, nemali uvedené 3 ŠZŠ¹⁴. V niektorých školách nekorešpondovali názvy predmetov učebného plánu s názvami predmetov príslušných rámcových učebných plánov. **Učebné osnovy** boli rozpracované pre všetky vyučovacie predmety v rozsahu vzdelávacieho programu, úroveň a rozsah ich rozpracovania umožňoval realizáciu kontinuálnej výchovy a vzdelávania. **Individuálne podmienky** vzdelávania boli zapracované do IVP žiakov. Ich význam spočíval v prispôbení učiva podporujúceho rozvíjanie kognitívnych kompetencií a v rešpektovaní ich individuálnych indispozícií. Nedostatkom niektorých IVP bolo ich formálne vypracovanie bez určenia krátkodobých cieľov, formy hodnotenia, kompenzačných pomôcok a iných špecifik, bez aktualizácie, podpisov riaditeľa školy, špeciálneho pedagóga, triedneho učiteľa a zákonného zástupcu. Kladnou stránkou IVP 1 školy¹⁵ bolo vypracovanie programu pre žiakov s autizmom a inými pervazívnymi poruchami ABA metódou¹⁶. Pozitívnym bolo aj zaradenie špecifického predmetu individuálna logopedická intervencia do vyučovania 2 ŠZŠ¹⁷. ŠkVP boli väčšinou prerokované v pedagogickej rade a rade školy, prístupné na verejnom mieste pri vstupe do budovy školy.

Kvalifikačné predpoklady a požiadavky na pedagogických a odborných zamestnancov

Riaditelia kontrolovaných škôl a ich zástupcovia spĺňali kvalifikačné predpoklady na výkon činnosti vedúceho pedagogického zamestnanca a požiadavky na výkon riadiacej činnosti. Všetci riaditelia a ich zástupcovia absolvovali funkčné vzdelávanie. Pedagogickí a odborní zamestnanci spĺňali požadované vzdelanie na výkon pedagogickej a odbornej činnosti s plnou kvalifikáciou, okrem 12 zamestnancov, ktorým chýbala špeciálnopedagogická spôsobilosť. Pozitívom niektorých škôl¹⁸ boli pedagogickí alebo odborní zamestnanci ovládajúci rómsky jazyk v písomnej alebo ústnej podobe, prípadne ovládajúci dialekt miestnej komunity na komunikačnej úrovni (4 z 529 všetkých zamestnancov škôl). Svoju odbornosť si zamestnanci zvyšovali podľa plánov kontinuálneho vzdelávania. Učiteľia si zdokonaľovali svoje profesijné schopnosti špecializačným¹⁹,

¹¹ ŠZŠ, Inžinierska 24, Košice; ŠZŠ, Michalská 39, Markušovce

¹² ŠZŠ, Hlavná 157, Hurbanovo – Zelený Háj

¹³ ŠZŠ – Speciális Alapiskola, Úzka 4, Želiezovce

¹⁴ ŠZŠ, Pribinova 16/1, Malacky; ŠZŠ, Inžinierska 24, Košice; ŠZŠ, Michalská 39, Markušovce

¹⁵ ŠZŠ s MŠ, Karpatská 1, Bratislava

¹⁶ Aplikovaná behaviorálna analýza – metóda, ktorá má naučiť funkčnej komunikácii a pomáhať redukovať nevhodné správanie a nahradiť ho alternatívnym (vhodným) správaním dieťaťa s komunikačným problémom. Zahŕňa dôkladnú analýzu správania a vzťah medzi správaním a priamym prostredím, dáva dôraz na dôležitosť komunikácie.

¹⁷ ŠZŠ s MŠ, Karpatská 1, Bratislava; ŠZŠ, Pribinova 16/1, Malacky

¹⁸ ŠZŠ, Obrancov mieru 879/9, Detva; ŠZŠ, Mládežnícka 3, Brezno

¹⁹ Profesionálne kompetencie na výkon koordinátora prevencie závislosti a sociálno-patologických javov; Výchova k manželstvu a rodičovstvu v etike intímnych vzťahov

aktualizačným a inovačným²⁰, adaptačným a prípravným atestačným vzdelávaním. V školách boli do ročných plánov kontinuálneho vzdelávania zapracované tréningy zamerané na predchádzanie a zvládanie agresivity, na sebaopoznanie a riešenie konfliktov²¹, na spoluprácu rodiny z MRK a školy v edukačnom procese alebo uplatnenia multikultúrnej výchovy vo vyučovacom procese. Účinným nástrojom na zvyšovanie odborných kompetencií pedagogických zamestnancov boli aj metodické združenia a predmetové komisie, na ktorých si pedagogickí zamestnanci vymieňali skúsenosti (pri vyučovaní finančnej gramotnosti), oboznamovali sa s novými technikami (maľovanie enkaustickou žehličkou), realizovali otvorené hodiny. Odborné otázky konzultovali s poradenskými zariadeniami. Školy, súčasťou ktorých boli aj ČŠPP, na časť úväzku zamestnávali svojich pedagogických zamestnancov ako špeciálnych pedagógov v týchto centrách. Odborný rast pedagogických a odborných zamestnancov bol podporovaný vedúcimi zamestnancami sledovaných škôl.

Podmienky vzdelávania

Takmer všetky kontrolované školy v **školských poriadkoch** deklarovali dodržiavanie Dohovoru o právach dieťaťa vo vzťahu k žiakom, učiteľom a ostatným zamestnancom školy, vytváranie podmienok na zaistenie ochrany pred diskrimináciou z dôvodu rozdielnej rasy, náboženstva, pôvodu, pred verbálnym a fyzickým ponižovaním, vyhrázaním, násilím a ďalšími prejavmi porušovania ľudských práv a slobôd a na ich prevenciu. V 6 ŠZŠ školský poriadok neupravoval podrobnosti o právach a povinnostiach zákonných zástupcov žiakov, podrobnosti o podmienkach na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia žiakov a ich ochrany pred sociálno-patologickými javmi, diskrimináciou a násilím. Problematiku šikanovania a postupovanie školy v tomto prípade riešila 1 škola²² vydaním vnútornej smernice. Dokumenty boli vydané riaditeľmi škôl po prerokovaní v pedagogickej rade školy a s orgánmi školskej samosprávy.

Kontrolované školy mali vytvorené primerané **priestorové podmienky**, vhodné na realizáciu výchovno-vzdelávacieho procesu. Sídlili vo vlastných i prenajatých budovách, niektoré mali v zmysle zákona zriadené elokované pracoviská. Pre výchovu a vzdelávanie slúžili okrem tried aj špeciálne učebne na vyučovanie pracovného vyučovania (cvičné kuchynky, dielne pre prácu s drevom a kovem, učebne pre ručné práce), počítačové učebne, projektové učebne, cvičebne, školské knižnice, hygienické zariadenia, telocvične, pohybové štúdiá alebo relaxačné kútiky, šatne. V exteriéri škôl boli vytvorené školské pozemky, ihriská, školské dvory. Vonkajšie aj vnútorné priestory škôl boli čisté, chodby esteticky zdobené výrobkami žiakov. Bezbariérová úprava školského prostredia umožňovala školám vzdelávať aj imobilných žiakov. Triedy boli svetlé, vybavené novším školským nábytkom, dostatkom názorných učebných pomôcok, pracovného materiálu a žiackych výrobkov. Pre všetkých žiakov boli zabezpečené rovnaké možnosti na využívanie interiérových i exteriérových priestorov školy. V niekoľkých školách bolo zabezpečené stravovanie žiakov vo výdajnej školskej jedálni, v iných mali vlastnú jedáleň alebo sa stravovali v blízkych ZŠ. Vo všetkých školách slúžili priestory a **materiálno-technické vybavenie** rovnakou mierou všetkým žiakom bez ohľadu na ich sociálny pôvod. Školy disponovali stolovými počítačmi, prenosnými počítačmi, tabletmi, interaktívnymi tabuľami/s ultrakrátkymi projektormi,

²⁰ Spolupráca rodiny z marginalizovaných rómskych komunit a školy v edukačnom procese; Čitateľská gramotnosť a žiaci so ŠVVP; Komplexný poradenský systém prevencie a ovplyvňovania sociálno-patologických javov v školskom prostredí; Pohybové programy zamerané na zmenu úrovne koordinačných schopností žiakov; Podpora čitateľskej gramotnosti žiakov v ZŠ; Rozvoj matematickej gramotnosti v primárnom vzdelávaní; Základy hrnčiarstva a keramickej tvorby;

²¹ Preventívne stratégie pri zvládaní stresu a vyhorenia v pedagogickom povolání; Asertívne zvládanie náročných komunikačných situácií v práci učiteľa; Zvládanie konfliktov v škole, ich predchádzanie a optimálne riešenie; Riešenie konfliktov medzi žiakmi, práca s triednym kolektívom;

²² ŠZŠ, Hlavná 157, Hurbanovo – Zelený Háj

televízormi, dataprojektormi, CD/DVD prehrávačmi, učebnými pomôckami na uplatňovanie prvkov TEACCH²³ programu (štruktúrovaného učenia), AAK²⁴ a PECS²⁵ metódy, miestnosťou s prvkami SNOEZELEN-u, kompenzačnými a korekčnými pomôckami²⁶. Mnohé zo škôl v informačnom dotazníku pre riaditeľa školy uvádzali nedostatok **učebníc**. Dôvodom tohto stavu bolo nedodávanie požadovaného počtu učebníc objednávaného prostredníctvom edičného portálu MŠVVaŠ SR. Chýbajúce učebnice a pracovné listy pre niektoré ročníky a varianty školy dopĺňali fotením a rozmnožovaním, príp. samostatne pripravenými učebnými textami. Niektoré školy si učebnice požičiavali zo ŠZŠ v okolí. Riaditelia poukázali aj na nevyhovujúcu grafickú úpravu a obsah mnohých učebníc. Finančné prostriedky na učebné pomôcky získavali školy zapojením sa do projektov ESF, MŠVVaŠ SR a ďalších výziev. Žiacke učebné pomôcky mali niektoré školy pridelené z príspevku ÚPSVaR pre žiakov zo SZP. Materiálno-technické vybavenie škôl vytváralo predpoklad na rozvíjanie kompetencií žiakov. Takmer všetky sledované školy mali zriadené **záujmové útvary a ŠKD**. Do činnosti záujmových útvarov boli zapojené takmer tri štvrtiny všetkých žiakov vrátane žiakov z MRK. 1 ŠZŠ²⁷ viedla aj krúžok rómskeho jazyka. ŠKD navštevovala takmer štvrtina žiakov z MRK. Záujmové útvary neposkytovala len 1 ŠZŠ a ŠKD nemali zriadené 3 ŠZŠ²⁸. Riaditelia škôl rozhodli o odpustení alebo o znížení príspevku na čiastočnú úhradu nákladov spojených s činnosťou ŠKD, okrem školského klubu 1 ŠZŠ²⁹, ktorý navštevovalo len 10 žiakov a 3 z nich boli z MRK. So zámerom prezentovať školu a pripraviť žiakov na inklúziu do bežného sociálneho prostredia zapájali žiakov do rôznych školských³⁰ i mimoškolských³¹ aktivít, zúčastňovali sa divadelných a filmových predstavení spolu so žiakmi bežných škôl. Pre žiakov realizovali výlety do múzeí, lyžiarske výcviky, návštevy mestskej knižnice. V 1 ŠZŠ³² o aktivity realizované v čase mimo vyučovania žiaci z MRK nemali záujem, preto mnohé organizovali vo vyučovacom čase v školských priestoroch a na krytie nákladov spojených s divadelnými predstaveniami a výchovnými koncertami využívali kultúrne poukazy. **Výchovné poradenstvo** bolo zabezpečené vo všetkých školách. Výchovní poradcovia ho v súlade so školským zákonom poskytovali žiakom, pedagogickým zamestnancom a zákonným zástupcom. Aktivity výchovných poradkýň cielene smerovali ku všetkým žiakom v záujme udržania pravidelnosti ich školskej dochádzky a školskej úspešnosti, v záujme profesijnej orientácie, ako aj v oblasti prevencie problémového

²³ Treatment and Education of Autistic and related Communication handicapped Children (Liečba a vzdelávanie detí s autizmom a poruchami komunikácie)

²⁴ Augmentatívna a alternatívna komunikácia - metóda kompenzácie poškodenia podporujúca existujúce, ale nedostačujúce komunikačné schopnosti, a to vo forme hovorenej, písanej alebo vo forme gest.

²⁵ The Pictures Exchange Communication System - jeho cieľom je rýchle nadobudnutie funkčných komunikačných zručností v práci s vizuálnymi symbolmi, pričom deti na obrázky neukazujú, ale ich pedagógovi prinášajú.

²⁶ komunikačné tabuľky pre žiakov s viacnásobným postihnutím, hovoriace albumy na nahrávanie zvuku, hovoriace perá

²⁷ ŠZŠ, Obrancov mieru 879/9, Detva

²⁸ ŠKD/ŠZŠ, SNP 1503, Gbely; ŠZŠ, Michalská 39, Markušovce; ŠZŠ, Hlavná157, Hurbanovo – Zelený Háj; záujmové útvary/ŠZŠ, Stred 39, Turzovka

²⁹ ŠZŠ – Speciális Alapiskola, Úzka 4, Želiezovce

³⁰ karneval, Vianoce, besedy o holokauste, návšteva knižnice, aktivity k čitateľskej gramotnosti, výtvarné výstavy, súťaž v prednese prózy a poézie

³¹ exkurzie, súťaže (výtvarné – Rómska paleta, Vesmír očami detí, recitačné, športové – futbalový turnaj, vedomostné), edukačný program EKOSTOPA, Deň vody, kultúrny program pri príležitosti výročia školy, vianočný koncert základnej umeleckej školy, turnaj v minifutbale a prehadzovanej spolu so žiakmi ZŠ, futbalový turnaj McDonald's CUP, o pohár starostu obce, „Horehronské stolnotenisoré nádeje“ v ZŠ, vystúpenie s programom na Dňoch mesta, na Dňoch Rómov, divadelné predstavenie pre DSS Luna a pre denné centrum Prameň, účasť na výtvarných súťažiach spolu so žiakmi ZŠ (Cesty za poznaním minulosti, O Bomburovu šablú, Civilná ochrana)

³² ŠZŠ, Michalská 39, Markušovce

a delikventného vývoja žiakov, monitorovania a riešenia ich výchovno-vzdelávacích problémov, poskytovania konzultácií žiakom a zákonným zástupcom. Do ich náplne práce patrilo i zabezpečovanie spolupráce s poradenskými zariadeniami a sprostredkovávanie služieb odborných zamestnancov. **Odborné a poradenské služby** žiakom so ŠVVP, pedagogickým zamestnancom a zákonným zástupcom žiakov poskytovali odborní zamestnanci z ČSPP, ktoré boli väčšinou súčasťou kontrolovaných škôl. V rámci špeciálnopedagogických a psychologických intervencií zabezpečovali diagnostickú, poradenskú, výchovno-vzdelávaciu, rehabilitačnú, preventívnu a metodickú činnosť. ČSPP pri ŠZŠ Bratislavského a Trnavského kraja poskytovali žiakom aj logopedické a fyzioterapeutické služby. Zákonným zástupcom poskytovali sociálne poradenstvo (SZP, záškoláctvo). Školy, ktoré nemali zriadené ČSPP zabezpečovali odborné služby prostredníctvom príslušných poradenských zariadení v pôsobnosti kraja. O výchovno-vzdelávacie výsledky žiakov zo SZP a MRK sa ich **zákonní zástupcovia** zaujímali menšou mierou. Súvisel s tým aj prístup rodičov tolerujúci slabú dochádzku detí do školy, napríklad v jednej škole³³ priemer vymeškanej dochádzky na žiaka bol 209 vyučovacích hodín. Rovnako účasť na avizovaných aktivitách školy nedosahovala požadované zastúpenie rodičov. Spoluprácu so zákonnými zástupcami sa v akceptovateľnej miere podarilo zabezpečiť ŠZŠ³⁴ aj v participácii s ÚPSVAR organizovaním prítlačlivých aktivít pre žiakov i rodičov, počas ktorých prebiehali aj rozhovory pedagógov a zákonných zástupcov o správaní alebo vzdelávacích výsledkoch³⁵. Kontrolované školy Bratislavského kraja spoluprácu so zákonnými zástupcami zabezpečovali ich aktívnou účasťou na školských a mimoškolských aktivitách, účasťou na výletoch, brigádach na úpravu interiéru a exteriéru školy. Rodičia sa zúčastňovali tvorivých dielní a spoločenských podujatí realizovaných ŠKD. Väčšina zákonných zástupcov sa zaujímala o výchovno-vzdelávacie výsledky svojich detí. Rodičia boli triednymi učiteľmi raz za štvrtrok, prípadne individuálne dohodnutými konzultačnými stretnutiami informovaní o správaní sa žiakov a ich výchovno-vzdelávacích výsledkoch. Niektorí rodičia aktívne pracovali v rodičovskej rade a rade školy. Výrazná angažovanosť rodičov na dianí školy bola v 1 ŠZŠ³⁶, ktorá tradične organizovala neformálne stretnutia pedagógov, žiakov, rodičov a rodinných príslušníkov. Stretnutiami pedagógovia podporovali kultúrnu gramotnosť rómskej skupiny, kultúrnu identitu, multikulturalizmus (slovenská, rómska kultúra a komunikáciu medzi nimi), viedli rozhovory o výchovno-vzdelávacích potrebách a výsledkoch žiakov, problémoch, dochádzke, ale aj napredovaní žiakov, úspechoch v oblasti kultúry či športu. Pedagógovia tak získavali cenné informácie o rodine a dieťati. Už tradične sa súčasťou stretnutí stal program (kultúrny, spoločenský, športový), ktorý pripravovali pedagógovia spolu so žiakmi. Program spestril spoločné stretnutia, mal motivačný charakter pre rodičov, podporil záujem o školu, ako aj o samotného žiaka školy.

Iné zistenia

Školská inšpekcia zistila, že do prípravného ročníka jednej ŠZŠ³⁷, na návrh zariadenia výchovného poradenstva a prevencie, boli prijímaní žiaci pochádzajúci zo SZP, ktorí nemali

³³ Spojená škola, J. Rumana 6, Liptovský Mikuláš

³⁴ ŠZŠ, Zvolenská cesta 59, Lučenec, ŠZŠ, Za parkom 966, Veľký Krtíš

³⁵ Dni otvoreného vyučovania; „My chceme rozprávku“; vianočné posedenie pri stromčeku; program ku dňu matiek; divadlo pre zákonných zástupcov; Halloween s rodičmi; tvorivé dielne s rodičmi; oslavy výročia školy; maľovanie zábradlia v areáli školy; v spolupráci s rodičmi vybudovala škola priestrešok na odkladanie záhradného náradia; futbal s otcom; klub rodičov a zákonných zástupcov; besedy a prednášky (Máme doma dieťa s poruchou správania, Vzdelávanie žiakov s autizmom)

³⁶ ŠZŠ, Hutníkov 302, Žiar nad Hronom

³⁷ Spojená škola, Valova 40, Piešťany

diagnostikované mentálne postihnutie. Žiaci boli takto prijatí z dôvodu, že mesto Piešťany nezabezpečilo zriadenie nultého ročníka ani v jednej ZŠ vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti. Zriaďovateľovi bolo zaslané upozornenie.

Ďalšia ŠZŠ³⁸ individuálne vzdelávaných žiakov v 1. polroku nehodnotila, aj napriek schválenému slovnému hodnoteniu.

V školách³⁹ evidovali žiakov, ktorí vykazovali vysoký počet neospravedlnených hodín. Takmer vždy to boli žiaci, ktorých zákonní zástupcovia avizovali škole, že žiak bude plniť povinnú školskú dochádzku mimo územia SR. Školy však nemali informácie o týchto žiakoch, pretože zákonní zástupcovia do 30 dní po príchode do krajiny pobytu nepredložili kmeňovej škole doklad o navštevovanej škole v zahraničí a rovnako si nespĺnili povinnosť predložiť doklad vždy k 15. septembru príslušného školského roka o tom, že žiak pokračuje vo vzdelávaní na škole v zahraničí.

Záver

Z kontrolovaných **1 126 žiakov** prijatých do ŠZŠ za posledných 5 rokov (2017 – 2012) bolo **71 %** vzdelávaných **podľa variantu A (Ľahký stupeň mentálneho postihnutia)**, 9 % podľa variantu B (stredný stupeň mentálneho postihnutia), 12 % podľa variantu C (ťažký alebo hlboký stupeň mentálneho postihnutia) a 8 % žiakov sa nevzdelávalo podľa vyhraneneho vzdelávacieho variantu (štruktúrované učenie alebo kombinácia variantov). Z kontrolovaného počtu žiakov malo 7 % viacnásobné postihnutie a 42 % žiakov sa vzdelávalo podľa IVP.

Proces **prijímania žiakov**, podmienený mentálnym postihnutím dieťaťa stanoveným zariadením výchovného poradenstva a prevencie sa realizoval vo väčšine subjektov v súlade s príslušnými právnymi predpismi. Výnimkami boli ŠZŠ⁴⁰, ktorá prijala do prípravného ročníka 15 detí **pred dovŕšením ich 6. roku** života a ŠZŠ⁴¹, ktorá prijala 8 detí zo SZP do prípravného ročníka na základe nejednoznačných záverov psychologického vyšetrenia s protichodnými odporúčaniami k ďalšiemu vzdelávaniu (vzdelávať v nultom alebo prípravnom ročníku). Prípady spochybňujúce oprávnenosť vzdelávania žiakov v špeciálnej škole spôsobené **nejasnou alebo nekompletnou dokumentáciou** dieťaťa sa počas inšpekcie vyskytovali najčastejšie. Z dôvodov nejasností v dokumentácii, neuvedenia psychodiagnostických testov, uvedenia ich neaktuálnej podoby alebo nezrealizovania žiaduceho kontrolného vyšetrenia pre ďalšie vzdelávanie bolo vzhľadom na túto skutočnosť spochybňujúcu objektivitu diagnostických vyšetrení a záverov **odporúčané zrealizovať rediagnostické vyšetrenia u 68 žiakov**⁴² (vrátane uvedených 8 žiakov zo SZP Spojenej školy, Valova 40, Piešťany).

Obsah vzdelávania zadefinovaný ŠkVP bol vo väčšine škôl v súlade so školským zákonom, v súlade s cieľmi výchovy a vzdelávania, ktoré zodpovedali zameraniu škôl. Vo svojom obsahu zohľadňoval špecifiká podmienok výchovy a vzdelávania žiakov s mentálnym postihnutím. Niektorým školám chýbal zapracovaný vnútorný systém kontroly a hodnotenia žiakov i pedagogických zamestnancov. Osobitosti a podmienky výchovy a vzdelávania rómskych žiakov malo zapracovaných 40 % ŠZŠ. Učebný plán zväčša akceptoval rámcový učebný plán ŠVP a učebné osnovy boli rozpracované pre všetky

³⁸ ŠZŠ, Hlavná 157, Hurbanovo – Zelený Háj

³⁹ ŠZŠ, Inžinierska 24, Košice; ŠZŠ, Michalská 39, Markušovce

⁴⁰ ŠZŠ, Pribinova 16/1, Malacky

⁴¹ Spojená škola, Valova 40, Piešťany

⁴² ŠZŠ s MŠ, Karpatká 1, Bratislava; ŠZŠ, Háľkova 54, Bratislava; ŠZŠ – Speciális Alapiskola, Úzka 4, Želiezovce; ŠZŠ, Partizánska 26/4, Krupina; ŠZŠ, Hradná 336, Liptovský Hrádok; ŠZŠ, Kollárova 21, Holíč; ŠZŠ, Gen. Svobodu 1273/73, Partizánske; ŠZŠ, Školská 386/1, Dubnica nad Váhom; ŠZŠ, Radlinského 1650, Bánovce nad Bebravou; Spojená škola, Valova 40, Piešťany

vyučovacie predmety v rozsahu vzdelávacích programov. Zistené nedostatky sa vyskytli obyčajne v súvislosti s počtom alebo využitím voliteľných hodín. **Individuálne podmienky** vzdelávania žiakov boli zapracované v mnohých prípadoch do formálne vypracovaných IVP bez určenia cieľa, formy hodnotenia, kompenzačných pomôcok a iných špecifik, bez aktualizácie a podpisov účastných strán. Rovnako pedagogická dokumentácia a ďalšia dokumentácia (Návrh) vykazovali nedostatky v úplnosti a jednotnosti ich vyplnenia. Chýbali žiadosti zákonných zástupcov o oslobodenie žiaka od povinnosti dochádzať do školy alebo vyjadrenia lekára k danej veci. Pedagogická a ďalšia dokumentácia bola vedená na tlačivách podľa vzorov schválených a zverejnených ministerstvom školstva. **Kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky pre pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov** nespĺňalo 12 pedagogických zamestnancov, ktorým chýbala najmä špeciálnopedagogická spôsobilosť. Pozitívom niektorých škôl boli pedagogickí zamestnanci ovládajúci rómsky jazyk v písomnej alebo ústnej podobe, prípadne ovládajúci dialekt miestnej komunity na komunikačnej úrovni (4 z 529 všetkých zamestnancov škôl). Svoju odbornosť si zamestnanci zvyšovali podľa plánov kontinuálneho vzdelávania. Niektoré školy svoju pozornosť zamerali - vzhľadom na rastúce nároky práce učiteľa, aj na školenia v oblasti predchádzania a zvládania agresivity, sebaoznania a riešenia konfliktov. Učitelia si dopĺňali vzdelanie v oblasti komunikácie a spolupráce rodiny z MRK a školy v edukačnom procese. V rámci zaistenia maximálneho uplatnenia individuálneho potenciálu každého žiaka školy aktívne využívali **spoluprácu** s poradenskými zariadeniami.

Školský poriadok takmer všetkých škôl upravoval podrobnosti o právach a povinnostiach žiakov a ich zákonných zástupcov, o podmienkach na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia žiakov a ich ochrany pred sociálno-patologickými javmi, diskrimináciou a násilím. Priestorové a materiálne-technické **podmienky** vzdelávania boli všeobecne na dobrej úrovni. Vo všetkých školách slúžili rovnakou mierou všetkým žiakom bez ohľadu na ich sociálny pôvod. Významným sa javil nedostatok učebníc pre niektoré ročníky a varianty vzdelávania, ktorý sa vyskytol u 40 % škôl. Niektoré školy získavali finančné prostriedky na učebné pomôcky a vybavenie aj zapojením sa do projektov. Do portfólia ich podmienok patrili aj služby poskytujúce žiakom aktivity v **záujmových útvaroch** alebo **ŠKD**. Záujmové útvary nemala zriadené len 1 ŠZŠ a ŠKD nebol zriadený v 3 ŠZŠ. ŠKD navštevovalo 53 % žiakov z kontrolovaného počtu, z nich polovica pochádzala z MRK. Väčšina ŠZŠ poskytovala **služby odborných zamestnancov**, výchovných poradcov a koordinátorov prevencie alebo služby poradenských zariadení. Tieto služby zabezpečovala prostredníctvom odborných vyšetrení, terapií, konzultácií, výchovného a sociálneho poradenstva, metodologickej pomoci pedagógom i rodičom. ŠZŠ Bratislavského a Trnavského kraja, okrem psychologických a špeciálnopedagogických intervencií, poskytovali žiakom aj logopedické a fyzioterapeutické služby. **Výchovné poradenstvo** bolo zabezpečené vo všetkých školách. Z počtu kontrolovaných škôl odborné služby neposkytovalo 29% ŠZŠ⁴³. O výchovno-vzdelávacie výsledky žiakov zo SZP a MRK sa ich **zákonní zástupcovia** zaujímali menšou mierou. Iniciatívu zapájať uvedených rodičov do aktivít školy preukázalo 85 % kontrolovaných škôl, no napriek tomu účasť na samotných akciách nedosahovala požadované zastúpenie rodičov. Výraznejší nezáujem bol evidentný v kontrolovaných školách Košického kraja. V školách s vyšším počtom žiakov zo SZP a MRK sa zistil vysoký počet vymeškaných hodín. Mnohé školy praktizovali metódy ABA, AAK, PECS, metódy štruktúrovaného učenia alebo školou organizované semináre výmeny skúseností.

⁴³odborné služby/ŠZŠ s MŠ, Lipová 622, Kysucké Nové Mesto; ŠZŠ, Stred 39, Turzovka; Spojená škola, J. M. Hurbana 36, Žilina; ŠZŠ, Michalská 39, Markušovce; ŠZŠ, Inžinierska 24, Košice; ŠZŠ, Gen. Svobodu 1273/73, Partizánske; ŠZŠ, Školská 386/1, Dubnica nad Váhom; ŠZŠ, Radlinského 1650, Bánovce nad Bebravou

Výrazne pozitívne zistenia

- zabezpečenie podmienok zodpovedajúce špecifikám a individuálnym potrebám každého žiaka,
- vytváranie podmienok na vzdelávanie žiakov zo SZP a MRK,
- zavádzanie inovačných metód a foriem edukácie,
- zapájanie sa do projektov na zlepšenie spolupráce školy a rómskej rodiny, celodenného výchovného systému detí z MRK,
- zamestnávanie pedagógov ovládajúcich rómsky jazyk,
- zvyšovanie odborných kompetencií pedagogických zamestnancov prostredníctvom metodických združení a predmetových komisií (vymieňanie skúseností, sprostredkovanie nových techník),
- realizovanie otvorených hodín.

Oblasti vyžadujúce zlepšenie

- vedenie pedagogickej a ďalšej dokumentácie žiaka (triedne výkazy, Návrhy/úplnosť, jednotnosť, IVP/efektívnosť).

Odporúčania a podnety

Riaditeľom ŠZŠ

- venovať náležitú pozornosť rozpracovaniu učebných plánov a učebných osnov
- viesť IVP s aktuálnou platnosťou, uplatňovať ho v praxi a efektívne vyhodnocovať,
- zamerať kontrolnú činnosť na vedenie pedagogickej dokumentácie, Návrhov žiakov s cieľom odstránenia nedostatkov, nezrovnalostí, neúplnosti a nejednotnosti ich vedenia,
- akceptovať pri prijímaní dieťaťa len diagnostické správy s uvedením jednoznačného druhu zdravotného znevýhodnenia (v zmysle usmernenia zverejnenom na webovom sídle VÚDPaP: <http://www.vudpap.sk/sk/informacie-pre-odbornych-zamestnancov/>), v prípade potreby zaslať správu na doplnenie centru výchovného poradenstva a prevencie,
- uplatňovať opatrenia na zlepšenie pravidelnej dochádzky žiakov do školy.

Zriaďovateľom ŠZŠ

- zabezpečovať metodické usmerňovanie riaditeľov ŠZŠ v oblasti aktuálnych otázok edukácie žiakov so ŠVVP,
- sprostredkovať školám vo svojej pôsobnosti aktuálne informácie o všetkých zmenách všeobecne záväzných právnych a rezortných predpisov prostredníctvom svojho webového sídla.

Školským zariadeniam výchovného poradenstva a prevencie

- diagnostické správy dieťaťa vypracovávať s relevantnou výpovednou hodnotou (dodržiavať ich požadovanú štruktúru a obsah, používať aktuálne psychodiagnostické metódy, aktuálnu terminológiu klasifikácie mentálneho postihnutia, uvádzať použité metodiky a jasný záver so zreteľom na potreby školy)
- v správach z odborných vyšetrení individuálne vzdelávaného žiaka uvádzať konkrétne odporúčania
 - pre konkrétne vyučovacie predmety, v ktorých sa odporúča úprava učebných osnov, s jasnou špecifikáciou úprav ich obsahu alebo postupov a prístupov vo výchove a vzdelávaní žiaka,
 - pre hodnotenie a klasifikáciu žiaka, najmä vo vzdelávacích variantoch B a C,

- kompenzačných pomôcok,
- spolupracovať so školou pri vypracovávaní IVP a odbornej intervencii,
 - poskytnúť škole (podľa potreby) možnosť aktívnej účasti odborného zamestnanca na vyučovaní, poskytnúť supervíziu,

Metodicko-pedagogickému centru

- rozšíriť ponuku kontinuálneho vzdelávania pre pedagogických a odborných zamestnancov ŠZŠ so zameraním na problematiku práce so žiakmi so ŠVVP v špeciálnej škole,

Štátnemu pedagogickému ústavu

- aktualizovať metodiky práce so žiakmi so ŠVVP,
- poskytovať odborno-metodické konzultácie ŠZŠ.

Výskumnému ústavu detskej psychológie a patopsychológie

- zabezpečovať pre školy metodické, školiace a supervízne aktivity priamo v každom kraji SR (v spolupráci s OÚ v sídle kraja),
- poskytnúť odporúčané psychodiagnostické nástroje pre deti so SZP a MRK.

MŠVVaŠ SR

- vytvoriť celodenný výchovný systém v podobe záujmových útvarov školy, ktoré by naplňali konkrétne potreby obce a zároveň viedli žiakov z MRK k plnohodnotnému využívaniu voľného času a predovšetkým k ich zmysluplnej profesionálnej orientácii (práce organizované na základe spolupráce školy a obecného/mestského úradu),
- stanoviť, aby na tvorbe IVP okrem pedagogických a odborných zamestnancov poradenských zariadení participovali aj rodičia žiakov.